

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΚΑΙ Η ΦΥΣΙΣ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΣΥΜΒΙΩΣΕΩΣ

Εύρέθη λοιπὸν ὅτι ὁ ἰσχυρὸς ὀργανῶνει κατὰ τὴν θέλησίν του καὶ ἐπιβάλλει τὴν ὀργάνωσιν εἰς τοὺς ἄλλους τῆς συμβιώσεως. Ἐξαιρεῖται ἐδῶ μόνον ἡ συμβίωσις ἢ λεγομένη σμῆνος καὶ σωρός· εἰς τὰς συμβιώσεις αὐτὰς δὲν ὑπάρχει ὁ ἰσχυρός, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλεται· αἱ συμβιώσεις αὐταὶ λειτουργοῦν οὕτως εἰπεῖν μηχανικῶς ὅπως καὶ τὸ πολυκύτταρον σῶμα· ἕκαστον κύτταρον, ἕκαστον κυτταρικὸν σύστημα (βασίλισσα, ἐργάτιδες, κηφήνες) ἐκτελεῖ τὸ ἰδικόν του ἔργον καὶ ἔχει ἓνα καὶ μόνον ἔνστικτον, τὸ ἔνστικτον τῆς ἐργασίας του. Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ζῶα (τῆς ἀγέλης) καὶ ἴσως καὶ εἰς τὰ φυτὰ (τὸ δάσος καὶ τὸν λειμῶνα). Ἐδῶ τὰ συμβιοῦντα ὄντα εἶναι τυπικῶς ὅμοια, ἐδῶ παρουσιάζεται ἐκάστοτε ἓνας ἰσχυρός, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλεται. Θὰ ἐξετάσω λοιπὸν τὸ ζήτημα τῆς βίας, ἢ ὁποία ὑπάρχει εἰς τοιαύτας συμβιώσεις. Εὐρέθη ὅμως ὅτι εἰς ὕλας τὰς συμβιώσεις ἀνεξαιρέτως ὑπάρχει μία ἀλληλεξάρτησις τῶν συμβιούντων· ἐπειδὴ δὲ ἐφάνη εἰς τὰ προηγούμενα ὅτι πραγματικὸν εἶναι τὸ ἄτομον καὶ ὄχι ἢ λεγομένη ὁμάς, πρέπει λοιπὸν νὰ καθορίσω ἀκριβέστερον καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀλληλεξαρτήσεως τῶν συμβιούντων ἀτόμων.

Α) Ἡ βία ἐντὸς τῆς συμβιώσεως

Ἡ βία εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν πάσης ὀργανώσεως, εἰς δὲ τὰς συμβιώσεις, ἐφ' ὅσον ἀκριβῶς ἓνας ἰσχυρὸς ὀργανῶνει, ἐννοεῖται ἡ βία ἐξ ἑαυτῆς. Πρέπει μόνον νὰ γίνεται διάκρισις μεταξὺ

- α) βίας ἐσωτερικῆς : ψυχικῆς πνευματικῆς καὶ
β) βίας ἐξωτερικῆς σωματικῆς.

Πρέπει ὅμως νὰ γίνεται διάκρισις ταυτοχρόνως καὶ μεταξὺ

- 1) βίας, ἡ ὁποία ὑπάρχει χωρὶς νὰ ἔρχεται εἰς συνείδησιν καὶ
2) βίας, ἡ ὁποία ὑπάρχει συνειδητῶς.

Τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τῆς βίας α, β καὶ 1, 2 δὲν εἶναι ἀνεξάρτητα, παρουσιάζονται πάντοτε εἰς διαφόρους διασταυρώσεις, τὰ εἶδη τῆς βίας α, β ὑπάρχουν κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον 1, 2.

Ἡ ἐσωτερικὴ βία, ἡ ἔσωθεν τοῦ ἀτόμου ἐνεργοῦσα βία, εἶναι καταναγκασμὸς ἔσωθεν πρὸς πράξιν ἢ στάσιν ὠρισμένην. Ἡ βία αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ ἔρχεται ὡς βία εἰς συνείδησιν αὐτοῦ, ἐνεργεῖ ὅμως πάντοτε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀναγκάζει, ὠθεῖ ἔσωθεν. Δι' ἐσωτερικῆς βίας χωρὶς ἰδιαιτέραν συνείδησιν προσέρχονται ἄνθρωποι, προσέρχονται ζῶα (ἴσως καὶ φυτὰ) εἰς ομάδας, τὸ ἓνα ἔχει ψυχικὴν ἀνάγκην τοῦ ἄλλου (ἄνθρωπος ἄνθρώπου), παράγονται αἱ φυσικαὶ οἰκογένειαι, αἱ φυσικαὶ ομάδες τοῦ εἴδους (ἄγέλη ἵππων κτλ., τὸ κοινωνικὸν γένος ἀνθρώπων κτλ. τὸ ἔθνος), παράγονται διάφοροι σχέσεις ψυχικαὶ καὶ πνευματικαὶ φιλίας, πεποιθήσεων (θηρησκευτικά, ἐπιστημονικά κτλ.), ἀποτελοῦνται ομάδες διαφόρων στάσεων ἀπέναντι τῶν γεγονότων καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου, ὑπάρχει ὑπακοὴ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἄλλως μὴ ἐγκρινόμενον καθεστῶς κτλ. Ἡ βία ὅμως αὕτη ἢ ἐσωτερικὴ δὲν εἶναι ἀναγκαίως μόνον ἀσυνείδητος τάσις ἐσωτερικὴ, εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ γίνεται (ἐννοεῖται μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον) καὶ συνειδητῆ. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις εἶναι δύο εἰδῶν ἢ ἐνεργειὰ τῆς : ἢ παραμένει τὸ πρᾶγμα ὅπως εἶχε καὶ κατὰ τὴν ἀσυνείδητον ἐνεργειαν τῆς βίας αὐτῆς, ἢ ἐπέρχεται ἀντίδρασις κατ' αὐτῆς καὶ ἐξαρθᾶται, ἐννοεῖται, ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς βίας καὶ τῆς ἀντιδράσεως, ἐὰν ἐπέρχεται κάποια μεταβολὴ ἢ ὑπάρχει μόνον ἀγανάκτησις. Ἀπαλλαγὴ ὅμως ἀπὸ τὴν βίαν σημαίνει ὅτι ἔπαυσε ἢ ἐσωτερικὴ αὕτη βία, ὑπερενικήθη τελείως· παράδειγμα : ὁ ἔρως συνδέει δύο ἀνθρώπους, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν ὁ ἔρως τοῦ ἑνὸς νὰ γίνῃ αἰτία συνειδητῆς ἀγανακτήσεως τοῦ ἄλλου καὶ τότε ἢ ὑπο-

φέρεται (ὁ ἔρωσ ὦθει ἄκόμη ἔσωθεν ἢ ὑπάρχουν ἄλλα ἐλατήρια) ἢ ἐπέρχεται διάστασις (ὁ ἔρωσ εἶχε παύσει). Εἰς τὰ ζῶα, ἐννοεῖται, δὲν ὑπάρχει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν βίαν.

Ἡ ἔξωθεν ἐπιβαλλομένη βία εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι καὶ μόνον πνευματικὴ, ψυχικὴ (συναισθηματικὴ) βία, πνευματικὸς ἢ ψυχικὸς ἔξωθεν ἐπιβαλλόμενος καταναγκασμός, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι καὶ σωματικὴ βία, σωματικὸς καταναγκασμός. Ἡ πνευματικὴ ἢ ψυχικὴ (συναισθηματικὴ) βία, ἢ ὁποῖα ἐπιβάλλεται (ἐξασκεῖται) ἔξωθεν εἰς τὸ ἄτομον, ὑπάρχει μέσα εἰς κάθε ομάδα, ἐξασκεῖται δὲ ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ ἢ ἰσχυρότερα ἄτομα εἰς τὰ ὀλιγώτερον ἢ μὴ ἰσχυρὰ, ἐξασκεῖται δὲ φυσικῶς ἄσυνειδήτως, ὑποφέρεται ὅμως ἢ ἄσυνειδήτως ἢ καὶ συνειδητῶς. Ἄσυνειδήτως π. χ. κατὰ τὴν ἀπομίμησιν τοῦ ἰσχυροῦ, δηλ. ἡ βία ὑποφέρεται ὡσάν νὰ μὴ ὑπῆρχε, ὡσάν νὰ πράττει κανεὶς κάτι (ἀπομίμησις τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἰσχυροῦ) ἔσωθεν ὠθούμενος. Ἡ συνειδητὴ γενομένη ἔξωθεν (ἀπὸ τὸν ἰσχυρότερον) ἐπιβαλλομένη πνευματικὴ ἢ ψυχικὴ (συναισθηματικὴ) βία ὑπομένεται ἢ ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην ἢ τὶς οἶδε διὰ ποῖους λόγους (συμφέρον), ἢ βία αὐτὴ ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιφέρῃ καὶ ἀντίδρασιν, ἀντίστασιν. Ἡ σωματικὴ βία πάλιν, ἢ ὁποῖα ἐπιβάλλεται ἔξωθεν (ἀπὸ τὸν ἰσχυρόν, τὸν ἰσχυρότερον), εἶναι πάντοτε συνειδητὴ, ἐννοεῖται, καὶ εἰς τὸν ἐπιβάλλοντα αὐτὴν καὶ εἰς τὸν πάσχοντα. Ὁ ἐπιβάλλον αὐτὴν εἶναι δυνατόν νὰ κινῆται καὶ ἀπὸ λόγους ὑλικοῦ συμφέροντός του καὶ ἀπὸ λόγους πνευματικούς, ἀπὸ ἰδεολογίαν, ὅπως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιβάλλῃ κανεὶς ἀπὸ ἰδεολογίαν σωματικὴν βίαν καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του (ὁ ἰθρησκευτικὸς, ὁ μετανοῶν).

Ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ βία, ἢ ὁποῖα ἐξασκεῖται ἔξωθεν εἰς τὸ ἄτομον, πρὸ πάντων δὲ ἢ σωματικὴ τοιαύτη βία εἶναι φυσικὰ στοιχεῖα, φυσικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ συστατικὰ πάσης συμβιώσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν ἢ ὀργάνωσις γίνεται δι' ἑνὸς ἰσχυροῦ. Ἐξαιρέσεις δὲν ὑπάρχουν, τὸ ἀπλούστατον παράδειγμα : ὁ πατήρ, ὁ ὁποῖος δὲν τιμωρεῖ τὸν υἱόν του, εὐρίσκειται ὁ ἴδιος ὑπὸ τὴν βίαν τοῦ υἱοῦ του (τῆς ἀγάπης), τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει παντοῦ : δύο ἄτομα, τὰ ὁποῖα συναντῶνται

καὶ ἀλλάσσουν ἔστω καὶ δύο μόνον λέξεις ἢ καὶ μόνον ἀλληλοκοιτάζονται ἢ καὶ μόνον ἀλληλογραφοῦν μακρόθεν, εὐρίσκονται, ὅπως τὰ ἄτομα εἰς κάθε μεγαλυτέραν συμβίωσιν, εἰς τὴν σχέσιν ἑξασκοῦντος καὶ ὑπομένοντος βίαν, τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν βίαν, ἀδιάφορον ἂν συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδητῶς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τὴν σωματικὴν. Βέβαια, ὅπως εἶπα, εἶναι δυνατόν ὁ πάσχων καὶ νὰ ἀντιδράσῃ, ἀκόμη δὲ ν' ἀναλάβῃ καὶ τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀπελευθέρωσίν του (ἐπέρχεται τότε καὶ συνασπισμὸς τῶν ὁμοιοπαθῶν), δὲν πρόκειται ὅμως ποτὲ περὶ καταστολῆς τῆς βίας ἐντὸς τῆς συμβιώσεως. Ἡ βία, εἴτε ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ εἴτε σωματικὴ, ἐκδηλώνεται καὶ ἑξασκεῖται ἐντὸς τῆς συμβιώσεως διὰ τῆς ὀργανώσεως δηλαδὴ διὰ τῶν νόμων, διὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἢ δὲ ὑποταγῇ ὑπὸ τὴν βίαν καταφαίνεται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν. Εἰς τὰ ζῶα τῆς ἀγέλης ἡ βία ἐκδηλώνεται καὶ ἑξασκεῖται ἐξ ἐνστίκτου, πρόκειται περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ οὕτως εἶπεῖν ἀπὸ τὰ ἐπίλοιπα ζῶα τῆς ἀγέλης. Εἶναι μὲν λοιπὸν δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ εἰς μὲν τὰ ζῶα στάσις (ἐξ ἐνστίκτου) κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ δι' ἐνὸς ἄλλου ζώου, τὸ ὁποῖον ὠθεῖται ἔσωθεν ὡς ἰσχυρόν, εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους στάσις καὶ ἐπανάστασις κατὰ τῆς βίας (τοῦ ἰσχυροῦ), κατὰ τοῦ καθεστῶτος· ἀλλ' ἀκριβῶς ἀλλάσσει πάντοτε τὸ πολὺ μόνον ὁ ἑξασκῶν τὴν βίαν καὶ ὁ ὑπομένων αὐτήν, δὲν ἐκλείπει ποτὲ ἡ βία ἀπὸ τὴν συμβίωσιν. Ἀκριβῶς δὲ ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ στάσις ἢ ἐπανάστασις κατὰ τῆς ὑφισταμένης βίας (κατὰ τοῦ καθεστῶτος, κατὰ τῆς ὑφισταμένης ὀργανώσεως) ἢ καὶ ἀπλῶς παραβίασις αὐτῆς, παρουσιάζεται ἀναγκαίως καὶ ἡ σωματικὴ βία : εἶναι τὰ διάφορα εἶδη ποινῶν καὶ τιμωριῶν κλπ., δηλαδὴ γενικῶς ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἰσχυρὸς (τῆς ἡμέρας), ἡ ὑφισταμένη βία, προσπαθεῖ νὰ συντρίψῃ τὸν ἀντίπαλόν της. Ἡ σωματικὴ βία δὲν ἐλλείπει καὶ εἰς τὰς ἀγέλας, ὅπως δὲν εἶναι ξένον εἰς αὐτὰς καὶ ἡ στάσις κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ : ἡ ἰσχυρὰ ὄρνιθα κτυπᾷ μὲ τὸ ράμφος της ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ἀδυνατοτέρας καὶ τὴν καλεῖ οὕτως εἶπεῖν εἰς τάξιν, ὁ πίθηκος τιμωρεῖ (δέρει) τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του, διότι ἔφαγον δῆθεν περισσοτέρους καρπούς

παρ' ὅσους ἔφεραν εἰς αὐτόν, ὁ πίθηκος ὁ ἀρχηγὸς μεταναστεύσεως τιμωρεῖ τοὺς ἀδρανεῖς ἢ τοὺς ἄλλως πως σφάλλοντας· ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ στάσις νέου ἰσχυροῦ (ἔσωθεν ὠθημένου) κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας καὶ ἡ προσπάθεια μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου.

Δὲν ὑπάρχει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν βίαν, ἡ ὁποία ἀναγκάζει εἰς συμβίωσιν (ἔσωτερικὴ βία) καὶ ἡ ὁποία ἐξασκεῖται μέσα εἰς τὴν συμβίωσιν (ἐξωτερικὴ βία). Ἡ ἐσωτερικὴ βία εἰς τὸ ἄτομον εἶναι, καθ' ὅσον ὑπάρχει, ἀναπόφευκτος : εἰς τὸ ζῶον τῆς ἀγέλης ὑπάρχει ἢ διαρκῶς ἢ παρουσιάζεται κατὰ καιρούς, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀνένδοτος· τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀναπόφευκτος εἶναι ἡ τάσις (ἢ ἐσωτερικὴ βία) πρὸς συμβίωσιν, ἀνένδοτος δὲ ἡ βία (ἢ ἐσωτερικὴ) πρὸς συνδυασμοὺς εἰδικωτέρους ἢ ὅσον ὑπάρχει : ὁ ἐρημίτης δὲν ζῆ μόνος του, εὐρίσκειται διαρκῶς εἰς σχέσιν μὲ τὸν θεόν του καὶ μὲ τοὺς ἁγίους του, παρόμοιον συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ἐρημίτην τοῦ Βουδισμού, παρόμοιον συμβαίνει καὶ μὲ πᾶσαν βίαν (τάσιν) ἐσωτερικὴν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιβαλλομένη ἐξωθεν βία εἶναι ἀναπόφευκτος, δὲν ὑπάρχει τρόπος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτήν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τρόπος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν (ἐσωτερικὴν) βίαν πρὸς συμβίωσιν. Εἰς τὰ ζῶα τῆς ἀγέλης δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον ἐξανίσταται κατὰ τῆς ὑπαρχούσης βίας (τοῦ ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας), ἀλλ' ἀποτυγχάνει καὶ καταδιωκόμενον φεύγει, συναντᾷ ἄλλην ὁμοίαν ἀγέλην, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εἰσέρχεται, ἢ καὶ κρύπτεται κάπως καὶ ἐπιστρέφει ἔπειτα εἰς τὴν ἀγέλην του. Εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἀλλάσσει τὸ πρᾶγμα οὐσιαστικῶς : ἡ σημερινὴ κατάστασις τῶν ἀνθρωπίνων συμβιώσεων (τῶν πολιτειῶν) εἶναι βέβαια τοιαύτη, ὥστε τὰ ἄτομα (οἱ ἄνθρωποι) τὰ ὁποῖα ἐξανίστανται κατὰ τῆς ὑφισταμένης βίας (τοῦ ἰσχύοντος, τοῦ καθεστῶτος), ὄχι μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ προσπαθήσουν νὰ ἐπιφέρουν ἀλλαγὴν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀλλάξουν μόνον τὴν ἰδικήν των θέσιν, νὰ ζήσουν ἄλλοῦ (εἰς ἄλλην πολιτείαν) μὲ ἄλλους τῆς ἀρεσκείας των, ἀλλ' ἀκριβῶς δὲν ἐκφεύγει κανεὶς τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτὴν βίαν ποτέ : ἐξέρχεται κανεὶς ἀπὸ τὴν μίαν βίαν καὶ εἰσέρχεται εἰς μίαν ἄλλην. Ὑπάρ-

χει μόνον ἡ διαφορὰ μεταξύ βίας (ἐπιβαλλομένης) εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέρχεται κανεὶς θέλων καὶ βίας (ἐπιβαλλομένης), ἡ ὁποία εἶναι ἡ θέλησις ἄλλου. Αὐτὸ δὲ εἶναι ἀκριβῶς καὶ ἡ κατάστασις τοῦ ἰσχυροῦ ἀπέναντι τοῦ ἀδυνατοτέρου, τοῦ ὀργανωτοῦ, τοῦ νομοθέτου τῆς συμβιώσεως ἀπέναντι τοῦ ὀργανωμένου. Ὁ ἐκάστοτε ἰσχυρὸς, μίᾳ οἰαδήποτε διαβάθμισις ἰσχυρῶν ὁμοῦ, ὠρισμένοι κοινωνικαὶ διαστρωματώσεις, ξένος κατακτητῆς, γενικῶς λοιπὸν ὁ ἰσχυρὸς τῆς ἡμέρας ὑποκύπτει βέβαια καὶ αὐτὸς εἰς βίαν, εἰς τὴν βίαν τῆς ὀργανώσεώς του, ἀλλ' ἀκριβῶς εἰς τὴν ὀργάνωσιν (βίαν) τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει αὐτὸς εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἡ ὁποία εἶναι καὶ ὑποφερτὴ. Βία λοιπὸν παντοῦ καὶ πάντοτε ἀδιάφορον ἐὰν ἡ βία εἶναι βία, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει κανεὶς εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν (συμβίωσιν) λοιπὸν εἰσέρχεται κανεὶς θεληματικῶς, ἢ εἶναι βία, ἡ ὁποία δὲν εἶναι τῆς θελήσεώς του καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται λοιπὸν παρὰ τὴν θέλησίν του, ἀναγκαστικῶς.

Ἡ ψυχολογικὴ (βιολογικὴ) βάση, ὅτι εἰς κάθε συμβίωσιν ὑπάρχει παντοῦ καὶ πάντοτε βία, ὅτι λοιπὸν ἡ ἔννοια συμβίωσις ἀναγκαίως συνδέεται μὲ τὴν ἔννοιαν βία, ἐννοεῖται ὅπου ἡ συμβίωσις εἶναι σύστημα ὀργανώσεως διὰ τοῦ ἰσχυροῦ—ἡ βιολογικὴ (ψυχολογικὴ) αὐτὴ βάση εἶναι ἡ ἐκ φύσεως ἀνομοιοτήτων ἀτόμων, ἔστω καὶ ἐὰν μόνον κατὰ βαθμούς. Ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχη ὀργάνωσις (συμβίωσις), ἡ ὁποία νὰ ἱκανοποιῇ διαρκῶς καὶ νὰ ἱκανοποιῇ ὅλα τὰ ἄτομα ἐξ ἴσου. Ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη καὶ μία πραγματικὴ τελεία ἰδεολογικὴ ὀργάνωσις, π.χ. δι' ἀπολύτων ἠθικῶν ἀρχῶν, θὰ ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς μὴ εὐρισκομένους εἰς τὸ ἠθικὸν ἐκεῖνο ὕψος. Ἡ βία ἡ ἐπιβαλλομένη διὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς συμβιώσεως εἶναι λοιπὸν, ἀκριβῶς ἔνεκα τῆς ἀνομοιοτήτος τῶν ἀτόμων, καὶ αἰωνία. Πᾶσα ὀργάνωσις συμβιούντων τυπικῶς ὁμοίων ἀτόμων καταρτίζεται καὶ διατηρεῖται διὰ βίας, ἀδιάφορον ἐὰν συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως ἐξασκουμένης καὶ ὑποφερομένης. Διαιρεῖ δὲ τὴν συμβίωσιν φυσικώτατα καὶ εἰς διαστρωματώσεις ἀξίας (ὁ ἰσχυρὸς, οἱ ἰσχυροὶ καὶ οἱ ἀδύνατοι). Ἐγένετο ὁμοῦς ἐπίσης καταφανὲς καὶ τὸ ὅτι τὸ πᾶν εἶναι οὕτως εἰ-

πεῖν ρευστόν : ὁ ἰσχυρὸς εἶναι ὁ ἰσχυρὸς τῆς ἡμέρας καὶ ἡ βία (ἢ ὀργάνωσις τῆς συμβιώσεως) ἀλλάσσει οὕτως εἰπεῖν αὖριον καὶ τὸν ἐπιβάλλοντα αὐτὴν καὶ τὸν ὑποφέροντα αὐτὴν χωρὶς τὴν θέλησίν του. Ἐπιβαλλομένη (ἔξωθεν ἐρχομένη) βία ἐλλείπει πάντοτε μόνον εἰς τὸ σμῆνος καὶ εἰς τὸν σωρὸν μυρμηκῶν, ἀκριβῶς διότι ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἡ φυσικὴ βιολογικὴ αὐτῆς βάσις, ἡ (ἔστω καὶ μόνον τυπικὴ κατὰ βαθμοὺς) ἀνομοιότης τῶν ἀτόμων, ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν, ὅπως εὐρέθη, ἄτομα ὅπως δὲν ὑπάρχουν ἄτομα καὶ εἰς τὴν σύστασιν σώματος ὀργανικοῦ (ἀνθρώπου, ζώου, φυτοῦ), ἐδῶ πρόκειται περὶ μηχανισμοῦ τοῦ ἐνστίκτου, περὶ μιᾶς ἐσωτερικῆς βίας πρὸς μίαν καὶ μόνην ἐνέργειαν (βασίλισσα, ἐργάτιδες, κηφήνες). Εἶναι τελείως ἀπίθανον, ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι τῶν τερμιτῶν συναισθάνονται τὴν ξένην βίαν καὶ ζητοῦν ἀπαλλαγὴν.

Συνοψίζω τὰ ὅσα εἶπα : αἱ συμβιώσεις σμῆνος καὶ σωρὸς ὑφίστανται ὅπως καὶ τὸ πολυκύτταρον σῶμα, αἱ συμβιώσεις ἀνθρώπων, ζώων (καὶ φυτῶν;) συγκροτοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συναισθήματος τοῦ εἶδους, ὑφίστανται μὲ ἐσωτερικὴν τοῦ ἀτόμου βίαν μὲ κέντρον (μὲ ὀργάνωσιν) διὰ τοῦ ἰσχυροῦ. Τὸ ἐνστικτον (τὸ συναίσθημα) τῆς ἰσχύος ὅμως δὲν ἔχει διαρκῶς τὸ αὐτὸ ζῶον, εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους λειτουργεῖ καὶ ἡ διανόησις. Εἶναι δυνατὸν λοιπὸν ν' ἀλλάξη ὁ ἰσχυρὸς τῆς συμβιώσεως, εἰς τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀλλάξη ἡ ὀργάνωσις (νὰ καταπατηθῇ ἢ θέλησις τοῦ πρὶν ἰσχυροῦ) μ' ὅλον ὅτι ὁ ἰσχυρὸς θὰ προσπαθήσῃ πάντοτε νὰ ἐπιβληθῇ διὰ σωματικῆς βίας. Ἡ ὀργάνωσις συμβιώσεως ἀνθρώπων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἰδεολογίαν τοῦ ἰσχυροῦ (τῆς ἡμέρας).

B) Ἡ ἀμοιβαία ἐξάρτησις ἐντὸς τῆς συμβιώσεως

Ὅτι μετοξὺ τῶν ἀνθρώπων, μετοξὺ τῶν ζώων, μετοξὺ τῶν φυτῶν, ἐντὸς τῆς συμβιώσεώς των ὑπάρχει ἓνα ἐνστικτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μία ἰδέα ἀσφαλείας, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς γεγονὸς (διὰ τὰ φυτὰ ἔστω καὶ μόνον ἐξ ὑποθέσεως). Πῶς ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ π. χ. τὸ γεγονὸς ὅτι ὄνοι ἄγριοι πρὸ

κινδύνου συναυροίζονται εἰς ἀγέλην ἢ ὅτι ἡ ἀγέλη εἰς τοιαύτας περιστάσεις συμπυκνοῦται (περὶ τὸ ἰσχυρὸν ζῶον) ἢ ὅτι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι συμβιοῦν, συμπύσσονται (περὶ ἕναν ἀρχηγὸν) διὰ ν' ἀποκρούσων κίνδυνον; Πρόκειται λοιπὸν περὶ τοῦ συναισθήματος ἢ καὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀσφαλείας ἐντὸς τῆς ομάδος διὰ τῆς ομάδος.

Ἄλλ' ἀκριβῶς τὸ συναίσθημα καὶ ἡ ἰδέα αὐτὴ τῆς ἀσφαλείας ἐγκλείει κατ' ἄμεσον τρόπον καὶ τὸ συναίσθημα καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἀλληλεξαρτήσεως. Ἀσφάλεια διὰ τοῦ ὁμαδικοῦ βίου κατὰ κινδύνων ἐξωτερικῶν σημαίνει ἀλληλεξάρτησιν τῶν ἀτόμων ἀπέναντι τοῦ κινδύνου, εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι κατὰ τοὺς κινδύνους (τουλάχιστον ἐν πρώτοις) δὲν ἐπιζητεῖ τὸ ἄτομον τὴν σωτηρίαν του (φεῦγον κλπ.), ἀλλὰ συναγωνίζεται ἐν πρώτοις μὲ τ' ἄλλα κατὰ τοῦ κινδύνου. Ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν τὰ συμβιοῦντα ἄτομα συνδέονται καὶ δι' ἑνὸς συναισθήματος τῆς ἀνάγκης τοῦ ἄλλου. Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζω γενικῶς ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν ἐντὸς τῆς συμβιώσεως ἢ ὁποῖα παρουσιάζεται ἀκόμη καὶ εἰς τὸ σμῆνος, ὅπου ἅμα ὡς λείψη ἢ βασίλισσα τὸ ὄλον περιέρχεται εἰς ταραχὴν.

Ἐπάρχουν δύο εἰδῶν ἀμοιβαῖαι ἐξαρτήσεις: ἡ συναισθηματικὴ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ καὶ ἡ μόνον ἐξωτερικὴ, σωματικὴ.

Ἡ μόνον ἐξωτερικὴ, σωματικὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις τῶν ἀτόμων τοῦ ἐτὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο (ἀμοιβαία ἐξάρτησις) εἶναι πάντως φαινόμενον μόνον συμβιώσεων ἀνθρώπων: ὁ αἰχμάλωτος, ὁ δοῦλος, ὁ ὑπηρέτης, ὁ ἐργάτης κτλ. καὶ ὁ κύριος, γενικῶς ὁ δίδων καὶ λαμβάνων δὲν συνδέονται ἀναγκαίως καὶ ψυχικῶς, μᾶλλον ὅτι ὑπόκεινται εἰς μίαν ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν. Ἡ ἐξωτερικὴ, σωματικὴ αὐτὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις εἶναι συνειδητὴ ἐξάρτησις τῶν συμβιούντων ἕνεκα τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου καὶ συμβοδίζει μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν· εἰς τὰς πρωτογόνους ομάδας ἀνθρώπων εἶναι ἐλάχιστη. Ἡ ἀμοιβαία ἐξάρτησις εἰς τὰς συμβιώσεις τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων εἶναι ψυχικὴ (πνευματικὴ, συνειδητὴ, μόνον εἰς μικρὸν βαθμὸν) καὶ ὁμοιάζει τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν τῶν ζῴων τῆς ἀγέλης.

Ἄκριβῶς ἔνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ εἶναι αἱ συμβιώσεις τῶν ζώων τῆς ἀγέλης, ἀλλὰ καὶ αἱ πρωτόγονοι συμβιώσεις ἀνθρώπων κατ' ἀρχὴν ἀδιάλυτοι, ἐνῶ αἱ ἐξωτερικαί, σωματικαὶ ἀμοιβαῖαι ἐξαρτήσεις, αἱ συμβιώσεις αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς βάσιν τοιαύτην ἐξάρτησιν καὶ διαλύονται καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ διαλυθῶν. Ὑπάρχει μόνον μία περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν γενικῶς καὶ κατ' ἀρχὴν καὶ οἱ μὴ ψυχικῶς συνδεδεμένοι συμβιοῦντες (ἄνθρωποι) συνδέονται μῶλα ταῦτα ἀμέσως καὶ ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, ἢ περίπτωσις τῆς ἀμύνης κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ομάδος. Γενικῶς ὅμως εἰς τὰς συμβιώσεις ἀνθρώπων εἶναι δυνατόν, ἐν διακρίσει ἀπὸ τὰς συμβιώσεις ζώων, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων (ἐνστικτον καὶ διανοητικότης) νὰ συνυπάρχουν ἢ ψυχικὴ (συναίσθηματικὴ), πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχη καὶ μόνον ἢ ἐξωτερικὴ, σωματικὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις.

Ἡ ψυχικὴ (συναίσθηματικὴ) καὶ πνευματικὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις ἐκδηλώνεται καθαρὰ εἰς τὰς συμβιώσεις, αἱ ὁποῖαι καταρτίζονται ἐπὶ τῇ βάσει ἐνστικτων ἢ ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνάγκης. Εἰς τὴν ἀγέλην εἶναι τὸ ἐνστικτον τοῦ εἴδους, εἰς τοὺς ἀνθρώπους κατ' ἀρχὰς τὸ ἐνστικτον (κυρίως) τοῦ εἴδους (τὰ γένη, αἱ φυλαὶ) καὶ ἔπειτα (κυρίως) ἢ ἰδέα τοῦ ἔθνους ἢ καὶ ἀπλῶς μόνον ἢ ἐνότης ἐπὶ τῇ βάσει κοινῶν παραδόσεων (π. χ. καθαρὰ σήμερον εἰς τὴν Ἑλβετίαν), ἐννοεῖται καὶ ὅλαι αἱ ἀμοιβαῖαι ἐξαρτήσεις ἀπὸ ἔρωτα, ἀπὸ καλλιτεχνικάς, ἐπιστημονικάς, θρησκευτικάς ἀνάγκας κτλ.

Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀμοιβαία ἐξάρτησις, ἀδιάφορον ἐὰν ἐσωτερικὴ ἢ μόνον ἐξωτερικὴ, ἐκεῖ ὑπάρχει παρασιτισμός, τὸν ὁποῖον ἀκριβῶς καὶ δὲν θεωρῶ καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆ κανεὶς ὡς συμβίωσιν, ὡς κοινωνίαν (1). Ἡ ἰδέα πάσης συμβιώσεως εἶναι ὅτι τὸ ἄτομον εὐρίσκειται ἐν ἀμοιβαίᾳ ἐξαρτήσει μὲ ἄλλο. Ἀφήνω κατὰ μέρος τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν τῶν κυττάρων καὶ κυτταρικῶν συστημάτων τοῦ πολυκυττάρου σώματος (φυτοῦ ἢ ζώου), ἀφήνω δὲ κατὰ μέρος καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν τῶν ἀτόμων

1. Πρὸβλ. ἄνωτέρω σελ. 67 κ. ἑ.

τοῦ σμήνου καὶ τοῦ σωροῦ μυρμηκῶν· εἰς αὐτὰ τὰ συμβιοῦντα ζῷα (ἔντομα) εἶναι μόνον φαινομενικῶς ἄτομα, κυρίως ὅλα μαζὺ ἀποτελοῦν, ὅπως κατέδειξα, ἓνα ἄτομον. Εἰς τὰ ἀτομικῶς τέλεια ὄντα, τὰ φυτὰ, τὰ ζῷα, τοὺς ἀνθρώπους, ἐπέρχεται, ἐφ' ὅσον συμβιοῦν ἢ θὰ συμβιώσουν, πάντοτε ὁργάνωσις ἐν ἀμοιβαία ἐξαρτήσῃ. Θ' ἀναφέρω ὡς παράδειγμα ἓνα γεγονός, τὸ ὁποῖον συνήθως παρεξηγεῖται: τὴν σχέσιν τῆς μητρὸς πρὸς τὸ νεογέννητον καὶ γενικῶς τὸ τέκνον τῆς· δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἢ νέα αὐτὴ ὑπαρξίς ἀπὸ τὴν περίθαλψιν τῆς μητρὸς τῆς, καὶ ἡ μητέρα συνδέεται τόσον στενῶς συναισθηματικῶς μὲ τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν, ὥστε ἐξαρτᾶται καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἐκείνην. Ὅστις νομίζει ὅτι αἱ μέλισσαι ἐργάτιδες αὐτοθυσιάζονται διὰ τὴν βασίλισσαν καὶ τὰς νύμφας, ἀπατᾶται φοβερὰ, ἢ προσπαθεῖ νὰ ἐξιδανικεύσῃ τὸ μηχανικὸν γεγονός: εἰς τὸ σμήνος (τὴν κυψέλην) ἕκαστον δῆθεν ἄτομον ἢ μᾶλλον ἕκαστον σύστημα ἀπὸ ἄτομα (βασίλισσα, ἐργάτιδες, κηφήνες) ἐξαρτᾶται μὲν ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀλλ' ἀκριβῶς διότι ὅλα μαζὺ ἀποτελοῦν ἓνα καὶ μόνον, μίαν καὶ μόνην ὑπαρξίν· ἀπεναντίας ἡ μητέρα καὶ τὸ τέκνον τῆς εἶναι δύο ὑπάρξεις μόνον συναισθηματικῶς συνδεδεμέναι. Εἰς τὰ φυτὰ (ἐξ ὑποθέσεως, ἔστω), εἰς τὰ ζῷα καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀμοιβαία ἐξάρτησις ὑπάρχει οὕτως εἰπεῖν ἐκ τῶν ὑστέρων συναισθηματικῶς (ψυχικῶς), πράγματι δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων πνευματικῶς ἢ σωματικῶς· ἕκαστον ἄτομον, τυπικῶς τέλειον καθ' ὅλα, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ καὶ μόνον του, ἔστω καὶ μόνον καθ' ὑπόθεσιν.

Ἡ ψυχικὴ, συναισθηματικὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις ὑπάρχει ἐκ φύσεως, ὀλίγον καθ' ὀλίγον προσέρχεται καὶ ἡ πνευματικὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις, ἡ δὲ σωματικὴ ἀμοιβαία ἐξάρτησις εἶναι τελείως φαινόμενον τοῦ ἀρχομένου καὶ ἐξελισσομένου πολιτισμοῦ, τῶν ἐξελισσομένων ἀναγκῶν τοῦ βίου. Οὔτε ὁμως εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν ἀμοιβαίας ἐξαρτήσεως οὔτε εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν πρόκειται περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς φυσικῆς ὑπάρξεως (τοῦ βίου) τοῦ ἄτομου. Ἀκριβῶς ἔνεκα τούτου συμβαίνει ἐκ φύσεως εἰς κάθε συμβίωσιν ἀνθρώπων, συμβίωσιν ζῴων (ἐννοεῖται, ἐξαιρουμένων τῶν ἐντόμων τοῦ σμήνου καὶ τοῦ σωροῦ), συμβίωσιν φυτῶν καὶ ἀ ν τ α γ ω ν ι σ μ ὸ ς μεταξὺ τῶν ἄτόμων: ἕκαστον

ἄτομον (ἄνθρωπος, ζῷον, φυτόν) προσπαθεῖ (τείνει ἐκ φύσεως) νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐπιληφθῆς πάλιν ὁ ὄρνιθὸν ὑπ' ὄψιν, διὰ νὰ νοηθῆ τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν ἀπλούστατον τρόπον : ὁ ὄρνιθὸν εἶναι, ὅπως ἔδειξα, μία συμβίωσις δι' ἐσωτερικῆς βίας, ὁργανωμένη δι' ἐνὸς ἰσχυροῦ (ἐξ ἐνστικτοῦ) μετ' ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν (ὁ πετεινὸς τὸ κέντρον, ὁ ἰσχυρὸς, ὁ ὁποῖος πολλάκις καὶ τιμωρεῖ, ἀμύνεται δὲ καὶ κατὰ κινδύνου τοῦ ὄρνιθῶνος, τῆς ὁμάδος, ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ διαβάθμισις κατὰ τὴν ἰσχύϊν τῶν ὄρνιθῶν, οὕτως εἶπεῖν, τὰ κοινωνικὰ στρώματα ἀξίας), ἀλλὰ ἐκάστη ὄρνιθα προσπαθεῖ νὰ φάγῃ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα διὰ νὰ φάγῃ περισσότερα τῶν ἄλλων, συμβαίνει δὲ καὶ νὰ ἐκδιώξῃ ἢ ἰσχυροτέρα τὴν ἀδυνατοτέραν καὶ ν' ἀρπάξῃ μάλιστα καὶ ἀπὸ τὸ ράμφος αὐτῆς, οὕτως εἶπεῖν, τὸ ἀνήκον εἰς αὐτήν. Αὐτὸ δὲ καὶ παρόμοια συμβαίνουν εἰς ὅλας τὰς συμβιώσεις εἰς τὰ δάση, εἰς τὰς ἀγέλας, εἰς οἰκογενείας ζῴων καὶ εἰς τὰς συμβιώσεις ἀνθρώπων, εἰς αὐτοὺς μάλιστα, ἐφ' ὅσον τὸ ἐνστικτὸν λαμβάνει καὶ μορφήν διανοήσεως (ἔρχεται εἰς συνείδησιν), ὁ ἀνταγωνισμὸς γίνεται καὶ εἰς χειρότερον βαθμὸν (δὲν πιστεύω νὰ λέγω κάτι τὸ μυστικόν). Παρουσιάζονται βέβαια καὶ ἐξαιρέσεις : ἡ μητέρα δὲν ἀρπάζει τὴν τροφήν τοῦ τέκνου της, ὁ λέων (ὅπως παρετήρησα ἐγὼ εἰς τὸν ζωολογικὸν κήπον) δίδει ἀπὸ τὸ μερίδιόν του εἰς τὴν σύζυγόν του, μᾶλλον οὖν μάλιστα καὶ αὐτὴ ἔχει τὸ μερίδιόν της· ἀλλὰ τοιαῦτα φαινόμενα ἔχουν τὸν ἰδιαίτερον συναισθηματικὸν τῶν λόγων. Ὁ κανὼν εἶναι ὁ ἀνταγωνισμὸς μετὰ τῶν ἀτόμων τῆς συμβιώσεως, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι βέβαια ὁργανωμένος ἐπὶ τῆς βάσει τῆς ἀμοιβαίας ἐξαρτήσεως : ἕκαστον ἄτομον προσπαθεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον καὶ καλύτερον ἔστω καὶ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα θέτει ὁ ἐκάστοτε ἰσχυρὸς (ἢ ὁργάνωσις).

Εἰς τὰς συμβιώσεις παρουσιάζεται βέβαια ἐκτὸς τῆς ἀλληλεξαρτήσεως καὶ ἀ λ λ η λ ε γ γ ύ η, ἢ διὰ νὰ τὸ ἐκφράσω ἀκριβῶς, ἡ ἀλληλεξάρτησις ἐκδηλώνεται πολλάκις καὶ ὡς ἀλληλεγγύη. Ἦδη ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἀμυνα κατὰ ἐξωτερικοῦ κινδύνου τῆς ὁμάδος εἶναι ἔργον ἀλληλεγγύης. Ἡ ἀλληλεγγύη αὕτη εἶναι βέβαια ἐν πρώτοις φαινόμενον (ἀποτέλεσμα) τοῦ συναισθήματος τοῦ εἰ-

δους (1), αλλά και επεκτείνεται ή είναι δυνατόν να επεκταθῆ και περαιτέρω τοῦ συναισθήματος αὐτοῦ. Τὸ συναίσθημα τοῦ εἴδους χαλαρώνεται ἢ είναι δυνατόν να χαλαρωθῆ και ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ και εἰς ζῶα, συζοῦν π.χ. σκύλος και γάτα και ὁ σκύλος ὑπερασπίζει τὴν γάταν, εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη και εἰς τὰς πρωτογόνους φυσικὰς συμβιώσεις των (εἰς τὸ κοινωνικὸν γένος) προσλαμβάνονται (δι' ἀρπαγῆς) και ξένοι (ἔστω και ἐὰν μόνον νέοι) και ἀποτελοῦν ἀλληλεγγύην, εἰς δὲ τὴν ἱστορίαν μετὰ ταῦτα παρουσιάζονται ἀκόμη και συμβιώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ λευκοὺς και μαύρους με ἀλληλεγγύην, ἢ δὲ ἀλληλεγγύη πρὸς διατήρησιν τῶν τοιούτων συμβιώσεων ἐνεργεῖ μὲν ταῦτα (2). Ἡ τάσις, ἢ ὁποῖα εἰς τὴν ἱστορίαν (πρὸ πάντων νεωστὶ) παρουσιάζεται ὡς ἐθνικισμός, εἶναι μᾶλλον ἀπαίτησις ἰδεολογική, ὅπως, ἐννοεῖται, και ἡ διάσπασις τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικότητος ὡς ἐνιαίας συμβιώσεως εὐρίσκει και αὐτὴ ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ἰδεολογίαν της («ἀνδρὶ σοφῷ πᾶσα γῆ πατρίς», ἢ ἀποψις τοῦ Διογένους κατὰ Λουκιανὸν «τοῦ κόσμου πολίτην ὄρῳς ἔπειτα ἢ ἀνθρωπιστικὴ ἀποψις κτλ.).

Μίαν τελείως ἄλλην ἀλληλεγγύην ἐπιδιώκει ἡ συμβίωσις ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἐξέλιξιν της: ἐπειδὴ ἡ τάσις, ἢ ὁποῖα ἐκδηλώνεται κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι «ὁ ἀνθρώπος να λάβῃ ἀξίαν ἀνθρώπου» (3), λοιπὸν αἱ συμβιώσεις ἀνθρώπων τείνουσιν να καταπατήσουσιν τὸν ἀνταγωνισμὸν μετὰ τῶν συμβιούτων ἀνθρώπων. Δηλαδή ἐμπράκτως γίνεται προσπάθεια να καταστοῦν κοινὰ τὰ ἀγαθὰ και ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν. Ἡ συμβίωσις ἀνθρώπων τείνει

1. Πρὸβλ. ἀνωτέρω σελ. 108 κ.ε.

2. Πρὸβλ. ἀνωτέρω τὰ ὄσα προσδιώρισα περὶ βίας εἰς τὴν συμβίωσιν. Προσθέτω ἰδιαιτέρως: Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914 αἱ συμπάθειαι τῆς γαλλικῆς Ἑλβετίας πρὸς τὸ μέρος τῆς Γαλλίας ἦσαν τήσον ἰσχυραὶ (συναίσθημα τοῦ εἴδους) ὥστε ὑπῆρχε κίνδυνος διασπάσεως τῆς ὁμοσπονδίας, ἐὰν δὲν ἐπολιτεύοντο φρονίμως Ἀλεμανικοὶ (Γερμανο-) Ἑλβετοί. Παρόμοια φαινόμενα παρουσιάζει ἡ ἱστορία ἀρκετά.

3. Πρὸβλ. τὸ βιβλίον μου Ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων.

νὰ ἐπιτύχη μίαν κατάστασιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κάθ' ἑ ἀν-
θρώπος νὰ ζῆ βίον ἀξιοπρεπῆ κοντὰ εἰς
τὸν ἄλλον, νὰ παύσῃ ὁ ἀνταγωνισμός, νὰ ἐκλείψῃ ἡ διά-
κρισις εἰς πλουσίους καὶ μὴ πλουσίους ἀνθρώπους καὶ νὰ γίνε-
ται φυσικὴ ἐπιλογὴ. Ἡ μορφή αὐτῆ τῆς ἀλληλεγγύης
ὡς τάσις εἰς τὰς συμβιώσεις ἀνθρώπων γεννᾶται ἀπὸ τὴν
ιδιαιτέραν ἰδεολογικὴν τάσιν (μορφήν
τῆς διανοητικότητος τοῦ ἀνθρώπου). Πῶς
πρέπει νὰ φαντασθῆ κανεὶς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδεολογι-
κῆς αὐτῆς τάσεως εἶναι ζήτημα φιλοσοφικόν (1). Ἐδῶ ἐπρόκειτο
μόνον νὰ ἐξακριβωθῆ ἡ κατάστασις εἰς τὰς συμβιώσεις, ὅπως
ὑφίστανται.

1. Πρβλ. τὸ βιβλίον μου Philosophie Allgemeine Weltanschauung
ἑλληνιστὶ Φιλοσοφία. Γενικὴ ἄποψις τοῦ κόσμου ἢ κοσμοθεωρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΙΩΣΕΩΝ

Κατεδείχθη συντόμως ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ (αὐτὰ ἔστω καὶ μόνον ὑποθετικῶς), τὰ ὅποια ζοῦν εἰς ομάδας (τὰ φυτὰ εἰς δάση καὶ λειμῶνας, τὰ ζῶα εἰς ἀγέλας διαρκεῖς ἢ παροδικάς), συμβιοῦν μὲ ὠργανωμένας σχέσεις τῶν ἀτόμων. Ἐξηκριβώθη δὲ ἐπίσης ὅτι κατὰ τὴν ὀργάνωσιν αὐτὴν πρόκειται περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ «ἰσχυροῦ», περὶ ὀργάνωσεως διὰ τοῦ ἰσχυροῦ. Ἡ ὀργάνωσις ἀποτελεῖ τὸ ἀδιάσπαστον μέρος τῆς ἐννοίας τῆς συμβιώσεως καὶ εἶναι ταυτολογία, ὅταν λέγεται ὠργανωμένη συμβίωσις ὕπάρχει δὲ παντοῦ εἰς κάθε συμβίωσιν καὶ ἀλληλεξάρτησις τῶν ἀτόμων, τὰ ὅποια συμβιοῦν, κυρίως μὲν πρὸς τὰ ἔξω καὶ βασικῶς κυρίως τῶν ἀτόμων, τὰ ὅποια συνδέονται διὰ τοῦ συναισθήματος τοῦ εἴδους, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ χωρὶς τὸ συναισθημα αὐτό. Πραγματοποιεῖται δὲ ἡ ἀλληλεξάρτησις ἀκριβῶς μόνον διὰ τῆς συμβιώσεως (δι' ὠργανωμένων σχέσεων τῶν ἀτόμων) καὶ ἐὰν ἀκόμη πρόκειται περὶ πνευματικῆς ἀλληλεξαρτήσεως ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν ομάδα (δὲν συμβιοῦν).

Εὐρέθησαν ὁμοίως καὶ διαφοραὶ οὐσιαστικαὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων συμβιώσεων. Πρώτη καὶ κυρία διαφορά: τὸ σμῆνος καὶ ὁ σωρὸς μυρμηκῶν δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄτομα ἔστω καὶ μόνον τυπικῶς τελείως ὅμοια ἀπ' ἐναντίας ἀπὸ τυπικῶς τελείως ὅμοια ἄτομα ἀποτελοῦνται αἱ συμβιώσεις ἀνθρώπων, αἱ συμβιώσεις ζώων καὶ αἱ συμβιώσεις φυτῶν. Μία δευτέρα διαφορά: εἰς τὰς συμβιώσεις καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς τῶν ἀτόμων, εἰς τὸ σμῆνος καὶ εἰς τὸν σωρὸν μυρμηκῶν τοιοῦτος ἀντα-

γωνισμὸς ἀποκλείεται τελείως. Τρίτη διαφορά: εἰς τὸ σμῆ-
νος καὶ εἰς τὸν σωρὸν ἢ σχέσις τῶν τριῶν συστημάτων ἀτό-
μων (βασιλίσης, ἐργατίδων καὶ κηφήνων) εἶναι κανονισμένη
διὰ τῆς φυσικῆς διαφορᾶς τῶν συστημάτων (οὕτως εἶπεῖν κυτ-
ταρικῶν συστημάτων πολυκυττάρου σώματος ἀνθρώπου, ζώου,
φυτοῦ), αἱ συμβιώσεις τῶν ζώων εἰς ἀγέλας καὶ εἰς οἰκογενείας
εἶναι ὀργανωμένοι διὰ μόνου τοῦ ἐνστίκτου εἰς κάθε ἄτομον,
τὸ ὁποῖον ὠθεῖ αὐτὸ πρὸς τὸ ἄλλο, αἱ συμβιώσεις ἀνθρώπων
εἶναι ὀργανωμένοι καὶ διὰ τῆς διανοήσεως, ἡ ὁποία εἶναι δυ-
νατὸν νὰ εἶναι καὶ ἰδεολογία.

Ἐς ληφθεῖν τώρα εἰδικώτερον ὑπ' ὄψιν αἱ διαφοραὶ αὐταί,
αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν διαφόρων συμβιώσεων (1). Ἡ πρῶ-
τη διαφορά, τὴν ὁποίαν ἐσημείωσα, εἶναι πολὺ σπουδαία, τὸ το-
νίζω· εἰς τὸ σμῆνος καὶ εἰς τὸν σωρὸν δὲν ὑπάρχουν ἄτομα αὐ-
τοτελῆ, αἱ ἐργάτιδες ὄχι μόνον κάθε μία χωριστὰ ἀλλὰ καὶ ὅλαι
μαζὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσουν χωρὶς βασίλισσαν, οὔτε καὶ
μίαν στιγμὴν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ ἡ βασίλισσα νὰ ζήσῃ
χωρὶς τὰς ἐργάτιδας· τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς κηφή-
νας. Μόνον ὅλοι μαζὺ, βασίλισσα, ἐργάτιδες καὶ κηφήνες, εἶναι
δυνατὸν νὰ ζήσουν, εἶναι ὡσὰν νὰ πρόκειται περὶ ἑνὸς καὶ μό-
νου πολυκυττάρου σώματος (ζώου - φυτοῦ). Εἶναι ἀδιάφορον
ὅπως ἐτόνισα ὅτι εἰς τὸν σωρὸν τῶν τερμιτῶν ὑπάρχει ἓνα καὶ
μόνον ἄρρεν (παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς βασιλίσης ἴσως διαρκῶς ἐν
ἐνεργείᾳ εὐρισκόμενον) ἐνῶ ἐντὸς τῆς κυψέλης ὑπάρχουν πολλὰ
ἄρρενα, οἱ κηφήνες, τὰ ὁποῖα καιροφυλακτοῦν τὴν ἐποχὴν τῆς
σκύζης τῆς βασιλίσης· αὐτὸ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἰδιοτροπία τῆς φύ-
σεως. Πάντως πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου τριπλοῦ συστήματος ὀρ-
γάνων πολυκυττάρου σώματος, π.χ. ζώου, τὸ ὁποῖον ἐχωρίσθη
οὕτως εἶπεῖν εἰς τρία εἴδη ὄντων, τὰ ὁποῖα, ἐννοεῖται, δὲν
εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο, ὅπως δὲν
θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὅτι τὸ διαθρεπτικόν, τὸ
νευρικόν καὶ τὸ γενετήσιον σύστημα π.χ. τοῦ ἀνθρώπινου σώ-

1. Νὰ μὴ λησμονηθῆ ὅτι, ὅπως κατέδειξα (πρβλ. ἀνωτέρω σελ.
67 κ. ἐ.) ὁ παρασιτισμὸς δὲν εἶναι καθόλου συμβίωσις.

ματος ἐχωρίσθησαν εἰς τρεῖς ἀνθρώπους, εἰς τρία εἶδη ἀνθρώπων, πὺν ζοῦν χωριστά· εἶναι μόνον φράσις ἐκ παραβολῆς, ὅταν ἕνας καλότυχος ὀνομάζει τοὺς ἐργάτας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τὸ διαθρεπτικὸν σύστημα κτλ. Τὰ λεγόμενα λοιπὸν ἄτομα ἐντὸς τῆς κυψέλης καὶ εἰς τὸν σωρὸν εἶναι φαινομενικά, εἶναι οὕτως εἰπεῖν ὀπτική ἀπάτη. Ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ὑπάρχει καὶ ἀνταγωνισμὸς οὔτε εἰς τὸ σμήνος οὔτε εἰς τὸν σωρὸν μυρμηκῶν. Μία κυψέλη ἀποτελεῖ ἕνα καὶ μόνον ὄλον, ἕνα καὶ μόνον ὄργανισμὸν καὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ κάθε σωρὸν τερμιτῶν. Ἐπεναντίας ἡ συμβίωσις ἀνθρώπων, ἡ συμβίωσις ζῴων (ἐννοεῖται χωρὶς τὴν κυψέλην καὶ τὸν σωρὸν) καὶ ἡ συμβίωσις φυτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτοτελῆ ἄτομα, τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶναι δυνατὸν κατ' ἀρχὴν νὰ ζήσῃ καὶ χωριστὰ ἀπὸ τ' ἄλλα. Αὐτὸ εἶναι δυνατὸν κατ' ἀρχὴν ὄχι μόνον εἰς τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μόνον παροδικὰς ομάδας (π.χ. οἱ λύκοι κατὰ τὰς ἐπιδρομάς των πρὸς ἀνεύρεσιν λείας κτλ., οἱ ἄνθρωποι εἰς σωματεῖα κτλ.), ἀλλὰ καὶ γενικῶς: κάθε ἄνθρωπος, κάθε ζῶον καὶ κάθε φυτόν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσῃ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰς φυσικῶς ὑφισταμένας ομάδας των καὶ νὰ ζήσῃ ἴδιον, αὐτοτελῆ βίον. Ἴσως δὲν παρουσιάζεται τὸ τοιοῦτον συχνὰ (πρὸ πάντων ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀνθρώπους), ἀλλὰ ὁ λόγος δὲν εἶναι ἡ σωματικὴ ἀτέλεια τοῦ φυτοῦ ἢ τοῦ ζώου ἢ τοῦ ἀνθρώπου, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ μελισσῶν καὶ τερμιτῶν, ὁ λόγος εἶναι ἡ φυσικὴ, ὡς εἶπω, γενικῶς ἡ ψυχικὴ ἀνάγκη, ἔκδηλος πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀγέλην καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οὕτως εἰπεῖν ἕνα ἐνστικτον, τὰ ζῶα αὐτὰ νὰ εἶναι εἰς ομάδας. Εἶναι βέβαια ἀπάτη ὅτι π.χ. ὁ ἐρημίτης ζῆ κατὰ μόναν ἔξω πάσης σχέσεως μὲ ἀνθρώπους· αὐτὸς ζῆ πραγματικά, ἔστω καὶ μόνον κατὰ διάνοιαν, ὅπως ἤδη ἀνέφερα εἰς ὁμάδα μὲ ἀγίους, ἐξυπηρετεῖ τὸν θεὸν του, ἀλλὰ σπουδαῖον εἶναι ἀκριβῶς ὅτι σωματικῶς ζῆ βίον αὐτοτελῆ, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε εἰς μία ἐργάτιδα μέλισσαν μόνην, οὔτε εἰς τὰς ἐργάτιδας μαζὺ ὡς ἕνα ὄλον, διότι ἀκριβῶς δὲν εἶναι κάτι ὄλον.

Ἀκριβῶς ὅμως, ὅπως εὐρέθη, ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη διαφορὰ μεταξὺ τῆς συμβιώσεως τοῦ σμήνου καὶ τοῦ σωροῦ ἀπὸ τὸ

ἓνα μέρος καὶ τῶν συμβιώσεων φυτῶν, ζῶων καὶ ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Εἰς τὴν συμβίωσιν τὸ σμῆνος καὶ τὴν συμβίωσιν τὸν σωρὸν δὲν ὑπάρχει ἡ διάκρισις μεταξὺ ἰσχυροῦ καὶ μὴ ἰσχυροῦ· ἐδῶ ἕκαστον λεγόμενον ἄτομον καὶ ἕκαστον εἶδος ἀτόμων (βασίλισσα, ἐργάτιδες, κηφήνες) ἐκτελεῖ τὸ ἀπὸ τὴν φύσιν ὠρισμένον ἔργον του, ὅπως καὶ τὰ διάφορα κυτταρικά συστήματα (θρεπτικόν, παραγωγικόν κτλ.) ἐνὸς ἀνθρώπου, ζῶου ἢ φυτοῦ. Ἀπεναντίας εἰς τὰς συμβιώσεις ἀνθρώπων, εἰς τὰς συμβιώσεις ζῶων καὶ (ἔστω ἐξ ὑποθέσεως) εἰς τὰς συμβιώσεις φυτῶν ὑπάρχει ὁ ἰσχυρός, ὁ ὁποῖος καὶ ὀργανώνει τὴν συμβίωσιν, ἀποτελεῖ τοῦλάχιστον (εἰς τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ) τὴν ἐκπροσώπησιν οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ ὀργανωτοῦ. Αἱ συμβιώσεις φυτῶν, αἱ συμβιώσεις ζῶων καὶ αἱ συμβιώσεις ἀνθρώπων (αὐταὶ δὲ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς πρώτας φυσικὰς μορφὰς των) εἶναι πάντοτε, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ συμβιώσεων αὐτοτελῶν ἀτόμων, ὀργανώσεις ἀτόμων, εἶναι βίος ὀργανωμένος πολλῶν (τυπικῶς) αὐτοτελῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ζοῦν τὸ ἓνα κοντὰ εἰς τὸ ἄλλο ἐν σχέσει τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Αἱ συμβιώσεις σμῆνος καὶ σωρὸς εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἓνας καὶ μόνον ἀνθρώπος, ἓνα καὶ μόνον ζῶον, ἓνα καὶ μόνον φυτόν.

Ἐπὶ τῶν ὑπάρχοντων λοιπὸν καὶ πρέπει νὰ διακριθοῦν δύο εἰδῶν συμβιώσεις: α) ὁ ὀργανισμὸς, συμβίωσις ὡς ὀργανισμὸς (ἢ ὀργανισμὸς ὡς συμβίωσις), ἐδῶ ἀνήκουν τὸ πολυκύτταρον σῶμα, τὸ σμῆνος καὶ ὁ σωρὸς μυρμηκῶν· β) ἡ συμβίωσις δι' ὀργάνωσιν, ἡ ὀργανωμένη συμβίωσις πολλῶν αὐτοτελῶν ἀτόμων μαζύ, ἐδῶ ἀνήκουν τὰ συμβιοῦντα φυτὰ, τὰ συμβιοῦντα ζῶα καὶ αἱ συμβιώσεις ἀνθρώπων. Προκειμένου περὶ συμβιώσεων ἀνθρώπων θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθοῦν εἰδικώτερον διάφορα εἶδη συμβιώσεων δι' ὀργάνωσιν, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ζήτημα τῆς εἰδικῆς κοινωνιολογίας ἀνθρώπων (1).

Ὅμιλῶ περὶ συμβιώσεων καὶ χωρίζω δύο εἶδη αὐτῶν, τὴν

1. Πρὸς βλ. τὸ βιβλίον μου Ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων σελ. 213 καὶ Soziologie Untersuchung des menschlichen sozialen Lebens 3η ἐκδ. 1923 σελ. 187.

συμβίωσιν ὡς ὀργανισμόν καὶ τὴν συμβίωσιν δι' ὀργανώσεως. Καὶ ὅμως ὑπάρχει καὶ ἡ λέξις «κοινωνία» με' ἀντιστοιχοῦς λέξεις εἰς ὅλας τὰς γλώσσας (Gesellschaft, Societas) καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ κατάταξις αὐτῆς· ὅτι πρόκειται καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν «κοινωνία» περὶ συμβιώσεως δὲν γεννᾶται ζήτημα. Ἐξιοσημείωτον εἶναι μόνον, ὅτι ἡ ἀντίστοιχος λέξις εἰς τὰς ξένας γλώσσας χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὴν πολιτείαν (π.χ. Staat καὶ Gesellschaft) καὶ διὰ τὰς συμβιώσεις τὰς ὁποίας ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διακρίνει ὡς σωματεῖα, ἑταιρείας, ἀδελφότητος κτλ. Οὕτως ἢ ἄλλως ὅμως κατ' ἔννοιαν ἡ λέξις κοινωνία ὅπως καὶ αἱ ἀντιστοιχοῦσαι λέξεις εἰς τὰς ἄλλας γλώσσας σημαίνει *σ υ μ β ί ω σ ι ν* *δ ι α ρ κ ῆ ἢ π α ρ ο δ ι κ ῆ ν* με' τοιαύτην ἢ τοιαύτην ὀργάνωσιν, διότι εἴτε πρόκειται περὶ κοινωνίας εἰς τὴν σημασίαν τῆς πολιτείας εἴτε πρόκειται περὶ κοινωνίας ὡς ἀνεξαρτήτου τῆς πολιτειακῆς ζωῆς, εἴτε πρόκειται περὶ κοινωνίας εἰς τὴν σημασίαν εἰδικῶν συμβιώσεων (χριστιανικὴ κοινωνία κτλ. ἀλλὰ καὶ ἑταιρεία, σωματεῖον κτλ.) πάντοτε πρόκειται περὶ συμβιώσεως δι' ὀργανώσεως (τῶν) ἀτόμων, ἀδιάφορον τὶ ἀποβλέπει ἢ ὀργάνωσις (διασκέδασιν, χριστιανικὸν πολιτισμόν, ἐπιχειρήσιν κτλ.) καὶ πῶς γίνεται ἡ ὀργάνωσις (διὰ ἠθῶν καὶ ἔθιμων, διὰ τῶν ἀρχῶν ὠρισμένης διδασκαλίας π.χ. θρησκείας, διὰ ὠρισμένων νόμων καὶ συμβάσεων κτλ.). Ἡ κοινωνία ὡς συμβίωσις ἀτόμων δι' ὀργανώσεως δὲν φαίνεται πολλάκις νὰ ἔχη τὸν ὠρισμένον ὀργανωτὴν τῆς, ἀλλὰ πρόκειται μῶλα ταῦτα πάντοτε περὶ βίας τοῦ ἰσχυροῦ, ἡ ὁποία μόνον δὲν ἔρχεται εἰς συνείδησιν (1). Ὡστε ὅλαι αἱ συμβιώσεις ἀνθρώπων εἶναι κοινωνίαι, τότε δὲ καὶ αἱ συμβιώσεις ζώων καὶ αἱ συμβιώσεις φυτῶν εἶναι κοινωνίαι, διότι παντοῦ πρόκειται περὶ συμβιώσεως ἀτόμων (ἐννοεῖται δι' ὀργανώσεως). Ἀλλαχοῦ ἐπεξεργάσθην τὸ ζήτημα εἰδικῶς (2). Ἐδῶ ἐπανέλαβα συντόμως κάπως τὰ ὅσα ἐξέθηκα ἐκεῖ,

1. Πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 90 κ.έ. τὰ ὅσα εἶπα περὶ ὀργανώσεως καὶ περὶ πνευματικῆς καὶ ἀπλῆς ψυχικῆς (συναίσθηματικῆς) βίας, ἡ ὁποία ἐξασκεῖται ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

2. Πρβλ. τὴν μελέτην μου Gesellschaft und Staat εἰς τὴν Zeit-

τὰ ὅποια συμπληρώνω διὰ τῆς προσθήκης ὅτι εἶναι δυνατόν ἢ ἔννοια κοινωνία νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς συμβιώσεις, τὰς ὁποίας ἄνωτέρω διέκρινα ὡς ὄργανισμοὺς (κοινωνία μυρμηκῶν, κοινωνία μελισσῶν κτλ.). Ὡστε ἡ ἔννοια κοινωνία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἴση μὲ τὴν ἔννοιαν συμβίωσις καὶ κατὰ πλάτος καὶ κατὰ βάθος. Εἶναι σφάλμα μόνον (τὸ τονίζω ἐδῶ πλέον μόνον συντόμως), ὅταν, ἐπειδὴ ἡ πολιτεία εἶναι κοινωνία, πολιτεία λέγεται καὶ ὁ σωρὸς καὶ τὸ σμῆνος. Κοινωνία εἶναι συμβίωσις, ἡ πολιτεία εἶναι εἶδος (ἰδιαίτερον εἶδος) συμβιώσεως (κοινωνίας) ἥτοι, ὅπως διέκρινα, συμβίωσις δι' ὄργανώσεως ἐν διακρίσει ἀπὸ τὸν ὄργανισμὸν ὡς συμβίωσιν. Ἐπίσης εἶναι ἐσφαλμένον ὅτι ὁ Tönnies⁽¹⁾ διακρίνει (καὶ μάλιστα ὡς ἀντιθέσεις) μεταξὺ κοινότητος καὶ κοινωνίας (Gemeinschaft und Gesellschaft), διότι, ὅπως λέγει, κοινότης εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ συμβίωσις (ἀπὸ συναισθηματικῶν λόγους), κοινωνία δὲ εἶναι ἡ δημοσιότης (ἀπὸ λόγους διανοητικούς). Ὁρθὸν θὰ ἦτο εἰάν ἡ διάκρισις αὕτη ἐθεωρεῖτο ὄχι ὡς διάκρισις γενικῶς ἐντὸς τῶν κοινωνιῶν (συμβιώσεων) ἀφοῦ ἐδῶ τὸ εἶδος τῆς ὄργανώσεως εἶναι ἀδιάφορον, ἀλλὰ ὡς διάκρισις εἰδικῶς ἐντὸς τῶν συμβιώσεων (κοινωνιῶν) ἀνθρώπων⁽²⁾.

schrift für die gesammte Staatswissenschaft ὑπὸ K. Bücher
1919 σελ. 169 κ.έ

1. Πρβλ. T. Tönnies, Gemeinschaft und Gesellschaft.
Πρβλ. ἄνωτέρω σελ. 37 κ.έ.

2. Πρβλ. τὸ βιβλίον μου Ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων καὶ
Soziologie Untersuchung des menschlichen sozialen Lebens 3η
ἐκδ. σελ. 187.